

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE HARİTA OKURYAZARLIĞI VE ÖNEMİ
(Sayfa 40-50)

Dr. Merve AVCI

NEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi

ORCID ID: 0000-0002-1529-6946

mrvavci11@gmail.com

Öz

Sosyal Bilgiler dersinde harita okuryazarlığı oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle ülkelerin ve bölgelerin öğrenciler tarafından anlaşılabilir bir hâle gelmesinde harita bilgisinin ve harita okuryazarlığının iyi bir şekilde kavranması önem arz etmektedir. Haritadaki renklerden, işaretlerden, sembollerden ve harita lejantından yola çıkarak harita üzerinde yorumlama yapma, analiz ve değerlendirme süreçlerinin tamamı harita okuryazarlığı olarak isimlendirilir. Harita okuryazarlığı ile bireylerin mekânı algılamaları ve yer-olay bağlantısı kurabilmeleri daha da kolaylaşır. Harita okuryazarlığı sayesinde öğrenciler sadece kendi mekânları hakkında bilgi sahibi olmazlar, aynı zamanda diğer mekânlar ve bölgeler hakkında da bilgi edinebilir, harita okuryazarlığı ile haritadan alması gereken bilgi ve becerilerle kendilerini geliştirebilirler. Bu anlamda Sosyal Bilgiler dersinde sıklıkla kullanılan haritalar ve bu haritaların kullanım amacını kavrayan öğrenciler ile dersler daha etkili bir şekilde işlenebilir. Harita okuryazarlığının geliştirilmesi ve haritanın derslerde daha etkin bir şekilde kullanılması ile Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen bilgilerin ve kavramların daha kalıcı olması sağlanacak, etkin öğrenme ortamı oluşacaktır. Bu anlamda harita okuma becerisi ve harita kullanımı önemli bir konumda yer almaktadır. Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımının ve harita okuryazarlığının önemine değinilmiş, harita okuryazarlığı ile etkin bir öğrenme ortamının sağlanacağı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, harita, harita okuryazarlığı.

Araştırma Makalesi

MAP LITERACY AND ITS IMPORTANCE IN SOCIAL STUDIES COURSE

Abstract

Map literacy has a very important place in the Social Studies course. In particular, it is important to have a good understanding of map knowledge and map literacy in order for countries and regions to become understandable by students. Based on the colors, signs, symbols and map legend on the map, all of the processes of making interpretation, analysis and evaluation on the map are called map literacy. With map literacy, it becomes even easier for individuals to perceive space and establish a place-event connection. Thanks to map literacy, students not only have information about their own places, but also can learn about other places and regions, improve themselves with the knowledge and skills they need to get from the map with map literacy. In this sense, courses can be processed more effectively with the maps that are often used in the Social Studies course and students who understand the purpose of using these maps. By improving map literacy and using the map more effectively in classes, it will be ensured that the information and concepts learned in the Social Studies course will be more permanent, and an effective learning environment will be created. In this sense, map reading skills and map use are in an important position. In this study, the importance of map use and map literacy in Social Studies course was mentioned and it was emphasized that an effective learning environment will be provided with map literacy.

Keywords: Social studies, map, map literacy.

Research Article

Giriş

Sosyal Bilgiler dersinde öğretimin etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinin temel hedeflerinden birisi öğrencilerin somut işlemler döneminde olması nedeniyle öğretimin somutlaştırılarak öğretilmesi gereğidir. Bu bağlamda eğitim-öğretim sürecinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi ve kazanımların öğrencilere anlamlı bir şekilde aktarılması adına etkin öğretim materyallerinin kullanımı oldukça önemlidir. Özellikle haritalar ve dünya küresi gibi materyallerle öğrenciler bilgiyi özümseyerek öğrenecek, öğrenme kalıcı hâle gelebilecektir (Beldağ, 2015, s. 132).

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında “mekânı algılama, harita kullanma, konum analizi gibi becerileri” kazanması beklenen öğrencilerin, haritaya baktıkları zaman haritadaki konumunu tespit etmeleri beklenmektedir. Öğrenenin baktığı bu harita eğer bir dünya haritası ise ölçeği dâhilinde ülkesini, yaşadığı şehri, kasabasını gösterebilme becerisinin de gelişmesi gerekmektedir. Yine aynı şekilde atlaslardaki duvar haritalarındaki bilgileri okuyup anlayan, üzerinde uygulamalar yapan, onu analiz ve sentez ederek değerlendirmelerde bulunma düzeyine gelebilen öğrenciler için harita okuryazarlığını anlamlı bir şekilde gerçekleştirdikleri söylenebilir (Balcı ve Yıldırım, 2023, s. 150).

Harita okuryazarlığı becerisinin kazandırılması boyutunda haritanın hangi amaçlarla yapıldığı kadar, haritanın hangi kullanım alanlarına sahip olduğunun da iyi bilinmesi gerekmektedir. Haritadan yararlanırken iyi bir harita okuryazarlığına sahip olan bireylerin haritadan daha etkili bir şekilde yararlanacakları muhakkaktır. Bu yönüyle etkili bir öğrenme-öğretme ortamının sağlanabilmesi adına haritanın işlevleri, hangi amaçlarla kullanıldıkları, haritada kullanılan şekil ve sembollerin ne anlama geldiğinin iyi bilinmesi öğrenme süreçlerinin gereklerindedir. Bu sayede harita ile öğrenilmesi beklenen konuların öğretiminin daha etkili olacağı söylenebilir. Sosyal Bilgiler dersinde özellikle coğrafi konuların öğretiminde, sosyal bilim disiplinlerinden olan coğrafyadan yararlanılmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında özellikle öne çıkan coğrafi konulardan bazıları olan Türkiye ve Dünya coğrafyası, bölgeler coğrafyası, iklim, yeryüzü şekilleri, bitki örtüsü ve genel anlamıyla fiziki ve beşeri coğrafya konuları öğrenci seviyesine uygun bir şekilde Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde diğer sosyal bilim disiplinleri gibi coğrafya da öğrencilerin öğrenme düzeylerine uygun bir hâle getirilerek öğretilmektedir.

Coğrafya biliminin gelişmesi coğrafya eğitiminin modern bir disiplin olarak tarih sahnesine çıkmasına yol açmıştır. Bazı kaynaklarda farklı kişi ve zamanlardan bahsedilse de coğrafya eğitiminin akademik anlamda ilk olarak Almanya’da Barthel Stein (1476-1521) tarafından üniversite düzeyinde verildiği kabul edilmektedir. Coğrafya eğitiminin bu evresinde “Yalnızca dağların, akarsuların, ormanların yerlerini değil, aynı zamanda tepelerin, küçük derelerin, patikaların, yamaçların, köprülerin ve su geçişlerinin konumlarını da bilmek” hedeflenmektedir. Böylece doğanın genel görünümü ve özelliklerinin yanı sıra tek tek ortaya çıkan olayların da anlaşılması sağlanacaktır. Modern coğrafyanın kurucusu olarak tanınan Bernhard Varenius (1622-1650) *Geographia Generalis* (1649) isimli eserinde coğrafyanın öğretilme ve öğrenilme gerekçelerini üç maddede toplamıştır:

- Yeryüzünde yaşayan ve diğer hayvanların çok ötesinde nedensellik donanmış insana yüksek derecede uygun olduğu için, değeri yüzünden coğrafya gereklidir.
- Aynı zamanda yeryüzünün sahip olduğu varlıkları ve bölgelerini düşünmek, yorumlamak gerçekten vakit ayırmaya değer bir yenilenme olacağı için memnuniyet vericidir.
- Olağanüstü yararlılığı ve kullanılabilirliğinden dolayı gereklidir. Ne teologlar ne tıp adamları ne yargıçlar ne tarihçiler ne de eğitilmiş kişiler, engellerle karşılaşmaksızın kendi alanlarında ilerleme isteklerini coğrafya bilgisi olmaksızın başaramayacaklardır (Akt. Özgüç ve Tümertekin, 2000, s. 83-89).

Bu yönüyle coğrafyanın ve coğrafi bilginin öğretiminin önemi her zaman dile getirilmiştir. Günümüz çağdaş coğrafya bilimi artık yer adları ezberleten bir bilim dalı değildir. Aksine coğrafya bilimi, günümüzün gelişmiş ülkelerinde olduğu gibi insanın, yaşadığı ortamı tüm yönleriyle tanımasına

yardımcı olan önemli bir bilim dalıdır. Bu yönüyle coğrafyanın temel ilkelerinden olan yeryüzünü oluşturan tüm etmenlerin öğrenilmesinin ve bilinmesinin yanı sıra, yeryüzündeki tüm farklı nesne ve olayların mekânsal dağılımlarının, neden-sonuç ilişkileri dikkate alınarak kavranması da önemsenen konulardan olmuştur. Bu yaklaşım tarzı ile ele alınan coğrafya bilimi sayesinde insanoğlu, yaşadığı çevreyi daha iyi algılayacak ve ondan daha üst düzeyde yarar sağlamanın yollarını arayacaktır (Üçışık ve Demirci, 2002, s. 123).

Coğrafyanın tüm bu öne çıkan özelliklerini kavrarken haritadan yararlanma ve harita kılavuzluğunda ilerleme ayrı bir öneme sahiptir. Harita olmadan coğrafi bilginin öğretimi ve coğrafyadan yararlanma şekilleri de bir yönüyle eksik kalmış olacaktır. Bu yönüyle harita ve haritanın işlevlerinin, kullanım amaçlarının iyi bilinmesi gerekmektedir.

Harita ve Haritanın Kullanımı

İnsan ömrü, yeryüzünün baştan başa görülmesine yetecek kadar uzun değildir; gezip görülen yerlerin ise, alanın geniş olması yüzünden bir bakışta kavranması bu yönüyle olanaksızdır. Bu imkânsızlıklar haritanın yardımıyla aşılmak istenmiş ve harita, yeryüzünün küçük veya büyük bir bölümünü veya bütünü kolaylıkla kavranabilecek şekilde küçültmeye yarayan bir araç olarak işlevsel hâle getirilmiştir. Nasıl bir bakteriyolog, gözüyle inceleyemediği bir şeyi mikroskop altında büyüterek incelerse, yeryüzüyle uğraşanlar da alanın çok geniş olması yüzünden, bir bakışta kavrayamadıkları konularını, haritanın yardımıyla ve küçültülmüş olarak göz önüne alırlar, ancak harita yeryüzünün kendisi değildir. Oysa bakteriyoloğun mikroskop altına koyduğu ve orada büyük olarak gördüğü nesne, incelemek istediği şeyin ta kendisidir. İşte bu yüzden harita, coğrafya araştırmalarında yeryüzünün yerini alamaz ve en mükemmel haritalara sahip olan ülkelerin araştırılmasında dâhi, doğrudan doğruya gözlem ve incelemeden muaf bir anlayış geliştiremez (Sanır, 1945, s. 5).

Harita denildiğinde ilk akla gelen haritalar genel olarak üç gruba ayrılır. Bunlar; yer şekilleri, sular ve denizleri niteleyen *temel haritalar*; yönetim, yollar, iklimler, bitki örtüsü gibi konuları içeren *genel haritalar*; konuya göre, çözümlenme ve yorumlama yapılan, ekonomi, tarih, coğrafya ve nüfus haritalarından oluşan *tematik haritalardır* (Duman ve Girgin, 2007, s. 190). Bu haritalar belli ana başlıklar hâlinde ele alınan konuların yer aldığı haritalardır. Haritaların amaç ve işlevlerine göre çeşitlenebilen haritalar da söz konusudur.

Haritaların yapımı ve gelişim süreci çok eski medeniyetlere kadar gitmektedir. Özellikle eskiçağın en büyük medeniyet sahalarından biri olan Mezopotamya'da ilk haritaların meydana getirildiği anlaşılmaktadır. Yerküreye ait fikirlerle ilgili ilk ölçmeler bu bölgede yapılmış, Babil astronomları geometrik bir tarzda enlemi bulmaya çalışmışlardır. Herodot'a göre ilk güneş saati (gnomon) ve yıldız ölçer (astrolabe-usturlab) gibi aletler de icat edilmiş ve düşen gölge uzunluğunun yılın günlerine oranı ile enlem bulunmaya ve ikinci alet ile de dünyanın diğer yıldızlara göre konumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu aletlerde kullanılan tahta veya madeni daire düzleminin çevresi 60 veya 360 eşit parçaya ayrılmıştır ki, bugün kullanılan şekliyle bir dairenin 360 dereceye ve derecenin 60 dakikaya bölünmesinin orijini bu teşkil etmektedir (Bilgin, 1983, s. 3-4).

Harita, bir düzlem üzerinde ve bir ölçek dâhilinde, yeryüzünün bir kısmını veya tamamını gösterme şeklidir. Haritacılık, yazının bulunmasından çok önce gelişmiştir. Tarihte göçebe durumundaki insanlar, gezginci hayatlarının sonucu olarak gittikleri yeri, gidecekleri bölgeyi herhangi bir şekilde kaydetmek, çizmek gereğini duymuşlardır. İkel toplumlarda, haritanın ifade ettiğini anlama becerisi sürekli var olmuştur. Kuzey kutbuna gidenler, Eskimoların çizmiş oldukları haritalardan yararlanmışlardır. İnkaların yaşadıkları yer olan Peru'da sadece basit haritalar değil, kabartma haritaların da yapılmış olduğuna dair çeşitli bulgular vardır. Azteklerin buldukları Meksika'da, Azteklerin kasaba, köy ve sahilleriyle gösteren haritalar yapmışlardır. Azteklerin haritaları, topografik detay yerine tarihi olayları kaydetmek amacıyla düzenlenmiştir. Dünyada yapılmış olan en eski harita örnekleri Babiller dönemine

kadar gitmektedir. Harvard Üniversitesi tarafından Babil'in kuzeyinde, yaklaşık 300 km uzaklıkta bulunan Ga-sur'da yapılan kazı sonucunda 200'den fazla kil levha bulunmuştur. Bu kil levhalarda Sümer ve Akad dilleriyle yazılmış açıklamalara rastlanmıştır. British Museum'da bu kil levhalar yer almaktadır ve bunların tarihi M.Ö. 2300 ve 2100 olarak tahmin edilmektedir. Bu daire biçimli kil levhalar, vergi amacıyla yapılmış olup, bunlarda bütün Babil medeniyetine ait şehir ve kasabalar gösterilmiştir. Bu haritalara göre yeryüzü üç kısma ayrılmakta ve yeryüzünün yalnız çevresi değil, yeryüzünün altı da denizlerle kaplı olarak gösterilmektedir. Sabit olan karanın ortasında da dünya dağı olarak Ağrı Dağı gösterilmiştir. Bu düşünce daha sonraları Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılar tarafından da kabul edilmiştir (Doğan, Öztan ve Özgen, 1995, s. 7-8).

Haritalar geçmişten günümüze büyük bir öneme sahip olmuştur. Haritalar, çeşitli isimlerle adlandırılır ve sınıflandırılırdı. Bunlardan bazıları ve öne çıkanları şunlar olmuştur: *Tekerlek Haritaları*: Hristiyanlığın gelişme devresinde, dini tesir altında kalan harita çalışmalarında haritalarda bilinen yeryüzü, sembolik daire şeklinde gösteriliyordu. Bu usul Romalıların Orlis Tarrarum denilen dairevi haritalarından alınmıştır. *Mabada Mozaik Haritası*: Hristiyan kartografyasının en eski haritalarından biri olarak bilinen bu 6. yüzyıl haritası; Akdeniz'i, Mısır ve Arabistan'ın bir kısmı ile Filistin'i gösteren bir haritadır. *Anglo Sakson Haritası*: İngiltere'de yapılmış olan ve Anglo-Sakson haritası olarak bilinen en eski dünya haritası, 10. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir. Harita, dört köşe çerçeveye adeta konumlandırılmış bir şekilde, Afrika ve Asya kıtaları dik bir açı meydana getirecek tarzda harita üzerinde gösterilmiştir. *Matthew Paris Haritası*: 13. yüzyılda yaşamış olan bu İngiliz papazı ve tarihçisi, İngiltere'nin en eski ve detaylı haritasını yapmıştır. Bu haritada İngiltere'nin ana hatları kolayca ayırt edilebiliyor ve şehirlerin konumu oldukça uygun bir tarzda gösteriliyordu. *Hereford Haritası*: Ortaçağ'da yapılmış olan en önemli haritalardan birisidir. Hereford katedralinde korunan bu dünya haritası, 1.5 metreyi geçen çapıyla yuvarlak bir haritadır. Hristiyan sembolizminin bir örneği olan bu haritanın üst kenarı cennete ayrılmış bir bölüm olarak öne çıkar. Haritada, Afrika'nın güney kenarında dar bir kara şeridi bulunmaktadır ki, buranın yanlışlıkla Avrupa olarak kaydedildiği düşünülmektedir (Akkuş, 1990, s. 10-11).

Ortaçağ'da özel bir öneme sahip olan haritalar, farklı işlevleriyle öne çıkmaktaydı. Her bir harita farklı anlamlara sahipti ve aslında her biri coğrafyayı anlama açısından oluşturdukları ve ihtiyaçları dâhilinde meydana getirdikleri haritalardı. Bu haritalar keşfetme ve öğrenme merakıyla da geliştirilen haritalar olmaları nedeniyle kendilerinden sonrakiler için de bir rehber görevi görmüş, önemli mekânlarında saklamışlardır.

Haritalar geçmişte en çok askeri amaçlarla hazırlanır daha sonra ortadan kaldırılır, yerine yenileri hazırlanırdı. Haritalar ancak 15. yüzyılla birlikte korunma bilinciyle biriktirmeye başlanmış ve böylece sayıları artmıştır. Çağdaş anlamda ilk harita kitaplığına Harvard Üniversitesi kitaplığındaki haritaların sayısının 1818 yılında 10.000'i aşmasından itibaren ihtiyaç duyulmaya başlanmış ve önemli bazı kurumların harita koleksiyonlarını geliştirmeye başlamalarıyla harita kütüphaneciliği yaygınlaşmaya başlamıştır (Özgüç, 1985, s. 96).

Farklı dönemlerde, farklı medeniyetlerce geliştirilen haritalar diğer medeniyetler açısından yol gösterici olarak öne çıkmıştır. Haritanın kullanım amaçları, işlevleri dâhilinde pek çok harita geliştirilmiş, özellikle Piri Reis'in çizmiş olduğu dünya haritası bu yönüyle geçmişten günümüze ayrı bir öneme sahip olmuştur. Piri Reis 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferine Osmanlı donanması amirallerinden biri olarak katılmış ve 1513 tarihini taşıyan dünya haritasını Yavuz Sultan Selim'e takdim etmiştir. Bahriye kitabını temize çekerek 1526'da, Kuzey Amerika haritasını hazırlayıp 1528'de Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuş ve büyük takdir toplamıştır (Yılmaz ve Yılmaz, 2015, s. 35).

Harita ve haritacılıkta ileri giden toplumlar coğrafyaya hâkim olma ve coğrafya hakkında derinlemesine bilgi sahibi olma açısından avantajlı olmuşlardır. Bu yönüyle harita bir nevi yol gösterici olmuş, denizlerde ve karada hâkimiyet sağlamada araç olarak kullanılmıştır. Matbaanın Anadolu topraklarına

gelmesi ile Türkçe olarak ilk basılan atlas 1803'te Müderris Abdurrahman Efendi'nin "Dar'üt-Tabaâti Amire" olmuştur. 1795'te İstanbul'da kurulan Müderrishane-i Berri Hümayun'da (Topçu Harp Okulu) bilimsel haritacılık çalışmaları yapılmıştır. Bu amaçla Fransa'ya subaylar gönderilmiştir. Modern Türk haritacılığı, 1890'da M. Şevkipaşa (1866-1927)'nin Fransa'ya gitmesi ile başlamıştır. 1895'te Fransız Defforges ile Türk haritacıları "Harita Komisyonu"nu kurmuşlardır. 19. yüzyılda (1843-1845) Alman Heinrich Kiepert 1/1.000.000 ölçekli Anadolu haritasını yapmıştır. 1899'da ölümü ile oğlu Richard Kiepert 1/400.000 ölçekli Türkiye Haritasını, M. Şevkipaşa 1911'de Bon Projeksiyonu ile 1/200.000'lik Türkiye haritasını çizmiştir. 1925'te 657. yasa ile Harita Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1/25.000 ölçekli haritalar yapılmıştır (Güngördü, 2008, s. 9-11).

Haritanın ders kitaplarında yer alması ve öğretilmesi sayesinde öğrenenlerin kolay bir şekilde bilgiye ulaşmaları da sağlanmıştır. Sadece ders kitaplarının arkasında yer alan haritalar ile değil, aynı zamanda dersin işlenmesi esnasında konunun ne olduğuna göre değişen haritaların sınıfa getirilmeleri ve derslerde işe koşulmaları sayesinde, haritalardan yararlanma zaman içinde daha yaygın hâle gelmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde haritanın kullanımının daha fazla öne çıkarılması ve özellikle Eskiçağ tarihinin yer aldığı konuların öğretiminde anlamlı öğrenmenin sağlanabilmesi adına, ilkçağlardan bu yana kullanılmış olan haritaların da işlevleri hakkında bilgilendirmelerin yapılması, eski haritaların görselleriyle konunun işlenmesi derse ilgiyi arttıracaktır. Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde sıklıkla kullanılan haritaların ve haritanın işlevinin iyi bilinmesi bu anlamda oldukça önemlidir.

Sosyal Bilgiler Dersi ve Harita Okuryazarlığı

Harita, coğrafyacıların en önemli aracı ve yardımcı malzemelerinden biridir. Çünkü coğrafya bilimine kimlik kazandıran dağılış ilkesi, ancak haritalar kullanarak uygulanabilmektedir. Haritaları tam anlamıyla kullanmak, coğrafya biliminin öğretilmesinde çok önemli bir aşama olarak görülmektedir. Coğrafyada haritasız bir anlatım, öğrencilerin konuları anlamakta güçlük çekmelerine neden olmakta ve özellikle haritadan yararlanılmadan elde edilen bilgiler kalıcı olmadığı için öğrencilerin ezberciliğe yönelmesine neden olmaktadır. Bu gibi nedenlerle haritaların coğrafya konularında kullanılması öğrenmenin gerçekleşmesi boyutunda önemli bir yere sahiptir. Coğrafyacılar, bilimsel çalışmalar için gerekli ön bilgileri toplamada haritalardan sıklıkla yararlanırlar. Amaçlarına uygun bir takım temel haritalar yaptıkları gibi çalışmalarının sonuçlarını da diğer şekil ve grafiklerin yanında çizdikleri haritalar ile ortaya koyarlar. Bir bölge veya ülkede nüfus dağılışı ortaya konulacaksa coğrafyacının yardımcı malzemeleri arasında haritaların varlığı önemli bir yer tutar. Çünkü bu dağılışı gösterebilmek için o bölge veya ülkenin haritası gereklidir. Bu sayede temel haritaya nüfusla ilgili veriler dökülecek ve nüfus dağılışı haritası oluşturulacaktır (Eser Ünalı, 2012, s. 27).

Haritalar eğitim açısından çok boyutlu bir anlama sahiptir. Öğrencilerin bilgiyi ezberleyerek öğrenmesinden ziyade konuyla ilgili haritanın ders esnasında işe koşulmasıyla öğrenci derste öğretmeninden duyduğu ve kitaptan okuduğu bilgiyi harita vasıtasıyla görerek öğrenecek, derse etkin bir katılım sağlayacak ve öğrenilen bilgiler bu sayede kalıcı bir hâle gelmiş olacaktır. Haritalar eğitim ortamında tek bir boyutuyla öne çıkmamaktadır. Farklı kullanım alanlarına sahip olan her bir harita, derste işlenen konuya göre değişkenlik göstermektedir. Bu yönüyle haritanın kullanım amaçları, hangi konuyla ilişkilendirilebileceği de iyi bilinmelidir. Bu hususlarla birlikte haritaların eğitim sürecine dâhilinde pek çok etken bir arada değerlendirilmelidir.

Haritalar, mekânsal bilgiyi yani toprağın kullanım alanları, topografyası, jeolojisi, iklim ve bitki örtüsü, madenlerin dağılım alanlarının gösterildiği ve bilginin somutlaştırılarak aktarılmasını amaçlayan ve bu alana yönelik bilgiler sunan, incelenmesi beklenen bölgenin de bir nevi fotoğrafını yansıtan iletişim aracı olarak kabul edilmektedir. Bilginin içeriğini tanımlayıp ait olduğu yeri belirterek, onun mekânlaştırılmasını sağlayan haritalar, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanmış oldukları, kullanırken de davranışsal amaçları kazandıkları araçlar arasında gösterilmektedir. Haritalar sayesinde öğrenciler, harita lejantında bulunan renk, şekil ve sembolleri okuyarak; iklim, yeryüzü şekilleri,

yerleşim yerlerine ait özellikleri, mesafe, ülkelerin konum ve büyüklükleri gibi birçok genel bilgiyle bütünleştirebilmektedir. Eğitimde sıklıkla tercih edilen haritalar, diğer öne çıkan öğretim materyalleri gibi işlevselliğini bu anlamda korumaktadır (Evcı, 2021, s. 257-258). Haritalar tüm bu özellikleriyle, ilkökulda Hayat Bilgisi dersinde, ortaokul seviyesinde Sosyal Bilgiler dersinde, lise ve üniversitede coğrafya derslerinde önemli bir işlevselliğe sahip olmasıyla öne çıkmaktadır. Kitaplardan edinilen bilgilerin anlam kazanması ve ezbercilikten uzaklaşılması adına eğitimde haritaların kullanımı oldukça önemlidir. Harita kullanımının yaygınlaşması ve öğrenciler tarafından sevilerek başvurulmuş önemli bir öğretim materyali olarak görülmesi, öğrenilen bilgilerin kalıcılığını da arttıracaktır.

Öğrencilerin aktif bir şekilde öğrenme-öğretme ortamında etkin rol oynaması yapılandırmacılığın temel ilkelerinden olarak kabul edilmektedir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersinde tarihsel olayların aktarımında ve yine aynı şekilde coğrafi bilgi ve becerilerin anlatımında, aktif öğrenmenin ve öğrencilerin derse etkin katılımının sağlanması ile öğrenmeleri beklenen kavram ve kazanımların daha kalıcı hâle gelmesi beklenmektedir. Aktif öğrenme ile öğrenenlerin yeni öğrendikleri bilgileri diğer kademelerde ve diğer eğitim seviyelerinde kolaylıkla uygulayabilecekleri öngörülmektedir.

Kavramsal açıdan ele alındığında yapılandırmacılık, genel olarak bilginin insan tarafından oluşturulduğunu ve bu oluşumun zihinsel bir amacının olduğunu hissettirir. G. E. Hein yapılandırmacılığı şöyle tanımlamaktadır; “*Yapılandırmacılık terimi, öğrenenlerin bilgiyi kendilerinin yapılandığına gönderme yapmaktadır. Öğrenen kişi, bireysel ve toplumsal olarak anlamı yapılandırır. Anlamın yapılandırılması öğrenmedir ve öğrenmenin başka türü de bulunmamaktadır.*” Bilişsel yapılandırmacılıkta adı sıklıkla geçen Jean Piaget’e göre, bilginin zihinde inşası ve anlam oluşturma, insanın gelişim evreleri ve bilişsel yapılarında meydana gelen değişimlerle ilgili bir durumdur (Akt. Aydın, 2007, s. 12).

Yapılandırmacı ve öğrenci merkezli eğitim anlayışına dayanan öğretim yaklaşımlarından birisi de aktif öğrenmedir. Aktif öğrenmeyi kısaca, öğretmenlerin sunuş yoluyla bilgi aktarımını yapması ve öğrencilerin de bu bilgilerin alıcısı durumunda olduğu geleneksel öğretim anlayışının karşılığı olarak, öğrencileri merkeze alan ve öğrencilerin aktifliğini hedefleyen önemli bir öğretim yaklaşımı olarak tanımlamak mümkündür. (Kaya, Karatepe ve Özder, 2016, s. 88). Özellikle aktif öğrenmede öğrencilerin derse etkin katılımı amaçlanmakta ve öğrenilen bilgilerin bu sayede daha kalıcı hâle gelerek, etkin öğrenmenin gerçekleşeceğine inanılmaktadır.

Aktif öğrenme “*öğrencilerde bilgiye ulaşma isteğinin uyarılması ile başlar*” ilkesinden hareketle aktif öğrenme uygulamalarının yapıldığı sınıflardaki öğrencilerin merak etmek, araştırmak, öğrendiğini yeni durumlara uygulayabilmek ve yaşamında kullanabilmek gibi nitelikleri vardır. Aktif öğrenme stratejisinin uygulandığı öğretim ortamlarında ölçme değerlendirme etkinlikleri de zenginleşir. Sürecin etkinlikler aracılığı ile gözlenmesi daha kolay bir hâle gelir. Geleneksel ölçme değerlendirme araç ve metotlarının yanında alternatif ölçme değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasına olanak sağlar. Öğrencilerin sadece bilgileri değil, beceri ve tutumları da ölçülerek, daha etkili sonuçlara bu sayede ulaşılabileceği eğitimciler tarafından belirtilmektedir (Güngördü, 2006, s. 56-57).

Sosyal Bilgiler dersinde harita ve harita okuryazarlığı çok önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgiler öğretim programında doğrudan coğrafya ile ilişkili olan “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında “*İnsanın çevresi ve etkileşimini tanımak, bu konuda çeşitli beceri ve değerleri kullanarak bu etkileşimin neden ve sonuçlarını anlamak ve geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazandırabilmek amaçlanmaktadır. Ayrıca bu öğrenme alanı ile bütün sınıf düzeylerinde öğrencilere araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve gözlem becerilerinin yanında harita okuryazarlığı ve mekânı algılama gibi önemli beceriler de kazandırılmaya çalışılmaktadır.*” (MEB, 2018). Bu yönüyle Sosyal Bilgiler dersi harita ve harita okuryazarlığını incelemekte, haritayla öğrenmenin gereklilikleri ve önemi üzerinde ayrıca durulmaktadır.

Coğrafyanın dağılış ilkesini gösteren, bilgiyi anlamlandıran ve öğrencilerin seviyesine uygun hâle getirilerek günlük hayatın her alanında kullanılan haritaların nasıl okunacağı ve yorumlanacağı harita okuryazarlığının gerçekleştirilmesi beklenen amaçlarından biridir. Renkleri anlama, sembollerini bilme, mesafe ölçme, konum belirleme ve yön bulma gibi alt basamaklara ayrılan harita okuma ve yorumlama becerisi, ortaokulda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında ele alınmaktadır (Abbak, 2021, s. 161). Haritadan doğru ve anlamlı bilgilere ulaşabilmek adına harita okuryazarlığının gerçek anlamda bilinmesi gerekmektedir. Herhangi bir haritanın ne amaçla yapıldığını bilmeyen, üzerindeki sembol, şekil ve renklendirmeleri anlamayan bir öğrencinin haritadan yeterli düzeyde yarar sağlaması doğal olarak beklenemez. Bu yönüyle her bir haritanın ne amaçla yapıldığının, hangi sembol ve şekillerle anlam kazandığının, üzerindeki renklendirmelerin ne anlama geldiğinin öğretmen tarafından öğrenenlere etkili bir şekilde anlatılması gerekmektedir. Ancak bu sayede Sosyal Bilgiler dersinde haritayla birlikte öğretilmesi beklenen konu ve kavramlar etkili bir şekilde öğrenenlere aktarılmış olacaktır.

Harita okuryazarlığı, haritadaki renklerden, işaretlerden, sembollerden ve harita lejantından yola çıkarak harita üzerinde yorumlama, analiz ve değerlendirme yapabilme becerilerinin tümüne denir. Harita okuryazarlığı bireylerin mekân algılamaları, yer-olay bağlantısı kurabilmeleri açısından oldukça önemlidir (Akengin, Tuncel ve Cendek, 2016, s. 62). Harita okuryazarlığı becerisi gelişen bireyler sadece haritadan gerekli bilgileri almakla kalmayıp, haritadaki gördüklerinden, öğrendiği işaret, şekil ve sembollerden yola çıkarak yorumlama ve analiz yaparak bilişsel bir öğrenme gerçekleştirmiş olacaktır. Bu yönüyle haritadan salt bilgiyi almakla kalmayan öğrenci; yorumlama, analiz ve değerlendirme sürecine de tüm yönleriyle dâhil olarak etkin bir öğrenme gerçekleştirecektir.

En kapsamlı harita becerisi, harita okuma becerisi olarak kabul edilmektedir. Okuma becerisinden kastedilen esas itibariyle, haritanın dili olan lejanttan yararlanarak haritanın değerlendirilip yorumlanması aşaması olmaktadır. Haritanın anlamlı bir şekilde okunup değerlendirilebilmesi için kullanım amaçlarının öncelikli olarak tespit edilmesi ve işaretlerin açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Lejanttaki bilgilere göre, haritada coğrafi dağılışın tespit edilmesi ve bunu etkileyen faktörlerin analiz edilmesi de bu kapsamda ele alınmaktadır (Atalay, 1994, s. 41).

Haritadan yararlanma ve haritayı anlamlandırarak okuma sayesinde bilinçli bir öğrenmenin gerçekleşeceği kuşkusuzdur. Özellikle yer ve mekân kavramının temelinde bulunan yakın çevrenin iyi bir şekilde öğrenilmesi ve buradan hareketle bulunduğu yerden uzaklaşarak, yeni yerlerin ve mekânların keşfinde haritaların kullanımı ve derslerde öğrenenlere haritayla öğrenme ortamının sağlanması, öğrenen açısından önemli görülmektedir. Bu yönüyle de bir bakıma öğrenene keşfetme ve haritayı anlamlandırarak okuma becerisi kazandırmada harita okuryazarlığı önemli bir işleve sahiptir.

Harita ve yön kavramları; bireylerin mekân bilgilerini zihinlerinde anlamlandırıp, soyut mekânlar oluşturmalarında da etkin rol oynar. Böylece gerçek mekân ile zihinsel mekân arasında bağlantıyı kurarak, mekânın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar. Tüm bu yönleriyle birlikte harita okuryazarlığı en genel anlamıyla, *harita bilgi ve becerilerinin birlikte ele alınması ve zihinde anlamlandırma süreciyle haritadan elde edilen bilgilerin kavranmasıdır*, denilebilir (Kuzey ve Değirmenci, 2019, s. 208).

Haritadan doğru bilgiyi alma haritayı doğru okuma ve kullanma ile mümkündür. Harita okuma ve yorumlama becerisi, harita becerilerinin en son aşaması olarak kabul edilmektedir. Bilgi aktarımını sağlama, haritayı okuyup kendi yorumunu katma, haritayı kullanırken üst düzey bilişsel becerileri harekete geçirerek haritadan en etkin düzeyde yararlanma esas itibariyle önemsenen bir durumdur. Bu yönüyle haritayı doğru okuma ve yorumlama becerisi, harita becerilerinin en üst seviyesi olarak kabul edilmektedir (Özcan ve Varnacı Uzun, 2016, s. 410).

Bireylerin içinde yaşadıkları çevreyi ve dünyayı daha iyi anlayabilmeleri açısından harita ve yön becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle öğrencilerin temel harita ve yön bulma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmalı ve eğitim sistemi buna uygun hâle getirilerek geliştirilmelidir.

Bu sayede gerçek bir öğrenmenin gerçekleşmesi sağlanacak, kendi yaşadığı yer ya da herhangi bir yeri haritada gösterme becerisine sahip olan bireyler, hem yaşadığı yer hakkında hem de diğer farklı yer ve topluluklar hakkında farkındalık kazanacaktır. Temelde günlük olayları, meydana geldikleri mekân bağlamında daha iyi kavrayabilir hâle gelecek ve genellemeler yapabilir duruma gelebileceklerdir (Akkuş ve Kuzey, 2018, s. 206). Bu yönüyle haritanın özel ve genel anlamlarına hâkim olan bireyler yaşadıkları çevreyi ve genel olarak dünyayı farklı uzamsal boyutlarda görerek öğrenecek, öğrenme sürecinde etkin rol oynamış olacaktır.

Harita ve harita okuryazarlığı Sosyal Bilgiler dersinde önem verilen bir yere sahiptir. Bununla birlikte derslerde harita kullanımıyla birlikte dünya küresinin de kullanımı öğrenme ortamında etkili öğrenmenin sağlanması açısından oldukça gerekli görülmektedir. Harita ve küre kullanım becerileri pek çok kaynaktan aynı şekilde ele alınmış olmakla birlikte burada McClure'un belirlediklerini esas alarak harita ve küre kullanım becerileri şöyle sıralanabilir:

- Sembollerin anlaşılması
- Alansal perspektifin geliştirilmesi
- Yönün anlaşılması
- Uzaklığın anlaşılması
- Yerin belirlenmesi
- Harita ölçeği
- Yeryüzü şekillerinin anlaşılması
- Haritanın yorumlanması (Akt. Demiralp, 2006, s. 331-332).

Harita, coğrafya ilminin özü ve coğrafyanın en önemli materyallerinden birisidir. Coğrafya öğretiminde ve Sosyal Bilgiler dersinde önemli bir yere sahip olan haritaların, öğretmenlerin ve öğrencilerin amaçlarını yerine getirme boyutunda önemli işlevleri vardır. Haritalar, özellikle kısıtlı zaman dilimlerindeki ders saatlerinde bile öğrenilmesi beklenen bilgilerin ezberden kaçınarak daha kalıcı hâle gelmesini sağlamaktadır. Özellikle öğretmenlerin öğretim sırasında coğrafyanın amacına uygun görsel araçlardan olan tematik haritaları konularla ilişkilendirerek kullanması sayesinde ve öğrencilerin derse etkin katılımının sağlanması hâlinde haritalarla öğrenmenin önemi daha fazla ortaya çıkacaktır. Haritadan en iyi şekilde faydalanabilmek için, haritanın unsurlarının bilinmesi ve bunların iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Haritalarda aranan en önemli özellikler; doğruluk, tamamlık (noksanlık), amaca uygunluk, açıklık, kolay okunabilirlik. Bütün haritalarda; haritanın adı, tarih, ölçek, lejant, kuzey oku, koordinat sistemi, veri kaynağı ve kullanılan projeksiyon belirtilmelidir. Haritanın adı bize haritanın hangi amaca yönelik yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Aydın ve Güngördü, 2015, s. 296-297).

Haritaların eğitimde yaygın olarak kullanılmasıyla öğrencilerin;

- Mekânsal düşünme yeteneği gelişir.
- Yön kavramı gelişir.
- Coğrafi olayları çevre ile ilişkilendirerek öğrenir.
- Olayların sebep ve sonuçları arasında bağlantı kurabilir.
- Coğrafya ve tarih konularının öğrenilmesi ve akılda kalıcılığı kolaylaşır.
- Muhakeme yeteneği gelişir.
- Görsel iletişim yeteneği gelişir.
- Fotografik hafıza gelişir.
- Veri elde etme, işleme, bilgiyi görselleştirme ve sunma mantığı gelişir.
- Grafik tasarım ve grafik anlama yeteneği gelişir.
- Boyutlu analiz yeteneği gelişir.
- İki boyutlu düzlemde üç boyutlu algılama yeteneği gelişir (Duman, 2011, s. 36-37).

Tüm bu yönleriyle haritanın Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir şekilde kullanılmasıyla edinilen bilgiler kalıcı hâle gelecek, anlamlı bir öğrenme gerçekleşecektir. Özellikle bu alanla ilgili yapılmış çalışmalar

incelendiğinde de bu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Duman'ın (2011) Sosyal Bilgiler eğitiminde harita kullanımı konusunda öğretmen görüşlerinin alındığı çalışmasında da belirttiği gibi, derslerde kullanılan haritaların öğrencilerin güdülenmesine yardımcı olmakla birlikte, öğrencilerin dersi daha iyi anlamalarına yarar sağladığı yönünde görüş bildirdiklerine değinilmiştir. Yine aynı şekilde Elgün Ceviz'in (2023) çalışmasında da belirtildiği gibi, öğrencilerin yaş grubu ve öğrenme düzeyine uygun, aktif katılımı sağlayan, ilgi çekici şekilde hazırlanan etkinliklerin öğrencilerin mekân algılama, harita okuryazarlık ve konu analizi becerilerine olumlu etki sağladığı belirtilmiştir.

Haritanın ne olduğunun bilincinde olmayan bir öğrenciye dünya üzerindeki herhangi bir yeri, o yerin iklimini, bitki örtüsünü, yeryüzü şekillerini anlatmak kolay olmayacaktır. Bu yüzden öncelikle haritanın işlevi ve haritanın kullanım amaçlarının öğrenciye iyi bir şekilde anlatılması gerekmektedir. Haritada yer alan her bir sembolü, şekli ve renklendirmeyi öğrencilerin anlayabileceği bir düzeyde anlatmak ve ilgili konularla ilişkilendirme yaparak haritanın derslerde etkin kullanımının sağlanması gerekmektedir. Bu durum ayrıca öğrencilerin aktif öğrenmelerine katkı sağlayacak, harita ile birlikte öğrenilen bilgiler daha kalıcı bir hâle gelecektir. Kalıp bilgilerden dışarı çıkılmadan edinilen ezber bilgilerin aksine, derse etkin katılım sağlanarak ve konuyla ilgili olan haritalardan destek alınarak yapılan bilgi aktarımının daha kalıcı bir öğrenme ortamı oluşturacağı kesindir. Bu yönüyle özellikle anlaşılması daha zor olan konularda haritadan yararlanma sayesinde, harita bilgi ve becerisine hâkim olan bireylerin de yetiştirilmesi koşuluyla etkin öğrenme ortamı sağlanacak ve en zor görünen konular bile somutlaştırılarak öğrenilmiş olacaktır. Bu yönüyle harita okuryazarlığı ve harita bilgisinin işe koşulması ile Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilmesi beklenen kavram ve kazanımlar etkili bir şekilde öğretilebilecektir.

Sonuç

Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen bilgilerin kalıcılığının sağlanması adına haritadan yararlanılmakta, derslerin içeriğine uygun olarak haritalar kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde belli bazı konuların öğretiminde özellikle coğrafi bilgi gerektiren konularda, şehir ve bölgelerin öğretiminde haritalardan sıklıkla yararlanılmaktadır. Bu yönüyle öğrencilerin bilgi boyutunda öğrenmesi beklenen coğrafi bilgi, kavram ve kazanımların daha anlaşılır hâle gelmesinde haritaların vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Özellikle somut işlemler dönemindeki ortaokul öğrencileri için haritalarla öğrenme oldukça önemli bir yere sahiptir. Öğrenciler sınıf ortamında derse getirilen haritalar sayesinde kitaptan edindikleri bilgileri daha geniş bir düzlemde görerek öğrenecek, derse etkin bir şekilde katılım sağlayacaktır. Bu yönüyle derslerde harita kullanımı ve öğrenciler tarafından derste aktif bir şekilde haritadan yararlanma, öğrenme ortamının tekdüzelikten kurtulmasını sağlayacak, öğrenmenin daha etkili olmasına katkıda bulunacaktır. Sınıflara getirilen haritalar kadar öğrencilerin bireysel olarak edindikleri atlaslar da öğrenme açısından önemli bir yere sahiptir. Ders dışında da coğrafi bilgi ve becerilerini geliştirmeleri yönünden öğrenenlere atlas ve haritalardan bilgiyi doğru şekilde almaları açısından harita okuryazarlığı becerisinin kazandırılması gerekmektedir. Bu sayede haritalardaki şekil, sembol ve renklendirmelerin ne anlama geldiği öğrenen tarafından daha anlaşılır hâle gelecek ve haritadan yararlanma tam anlamıyla gerçekleşecektir.

Sosyal Bilgiler dersinde harita kullanımı her zaman önemli bir yere konumlanmıştır. Özellikle somut işlemler dönemindeki ortaokul öğrencileri için belli bir coğrafyanın, belli bir bölgenin etkili öğretilmesi adına haritalardan yararlanma oldukça yaygın kullanım alanına sahip olmuştur. Derslerin işlenişinde sadece kitaplara bağlı kalmadan farklı görsel ve temalarla zenginleştirilerek öğrenmenin sağlanmasının önemli olduğu, geçmişten günümüze üzerinde durulan bir konu olarak öne çıkmıştır. Bu yönüyle dünya haritalarının, bölgeler coğrafyasının ele alındığı haritaların, Eskiçağ tarihi konularının öğretilmesinde kullanılan haritaların, Türk tarihinde gerçekleşmiş olan savaşların ve barış antlaşmalarının yer aldığı haritaların birebir derslerde kullanılan kaynaklar olarak öne çıkarılması, öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırma konusunda etkili sonuçlar doğuracaktır. Sadece haritaların

derslerde bir meta olarak gösterilmesi elbette yararlı olmayacaktır. Haritalar hakkında bilgi sahibi olan ve harita okuryazarlığı becerisi gelişmiş bireylerle etkili bir öğrenme-öğretme ortamının sağlanması mümkün olacak, dersten alınan verim artacak ve etkin öğrenme gerçekleşmiş olacaktır.

Kaynakça

- Abbak, A. C. (2021). Harita Okuma ve Yorumlama Becerisinin İncelenmesi. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (1), 158-180.
- Akengin, H., Tuncel, G. & Cendek, M. E. (2016). Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 34, 61-69.
- Akkuş, A. (1990). *Harita Bilgisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Akkuş, Z. & Kuzey, M. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Harita ve Yön Becerilerine Sahip Olma ve Bu Becerileri Yaşama Aktarabilme Durumları Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Eğitim Dergisi*, Cilt 47 Sayı 218, 201-234.
- Atalay, İ. (1994). *Genel Fiziki Coğrafya*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, F. & Güngördü, E. (2015). *Coğrafya Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, H. (2007). *Felsefi Temelleri Işığında Yapılandırıcılık*. Ankara: Nobel Basımevi.
- Balcı, A. & Yıldırım, S. (2023). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Okuryazarlığı. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 50, 146-163.
- Beldağ, A. (2015). Yaşam Yolculuğunda Yol Arkadaşı: Hayat Bilgisi Öğretiminde Teknoloji ve Materyal Kullanımı (Ed. Mehmet Gültekin) *Hayat Bilgisi Öğretimi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bilgin, T. (1983). *Genel Kartografya* (Genişletilmiş II. Baskı). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fakültesi Matbaası.
- Demiralp, N. (2006). Coğrafya Eğitiminde Harita ve Küre Kullanım Becerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (3), 323-343.
- Doğan, E.; Öztan, O. & Özgen, G. (1995). *Harita Bilgisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.
- Duman, B. & Girgin, M. (2007). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Harita Okuryazarlığına İlişkin Görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12 (17), 185-202.
- Duman, B. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Duman, H. (2011). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Harita Kullanımı ve Harita Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Elgün Ceviz, A. (2023). *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Mekânı Algulama, Harita Okuryazarlığı ve Konum Analizi Becerilerinin Geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Eser Ünalı, Ü. (2012). *Eğitim Fakültesi Öğrencileri ve Öğretmenler İçin Harita Bilgisi ve Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Evcı, N. (2021). Sosyal Bilgilerde Dijital Harita Uygulamaları (Ed. Bülent Akbaba, Erkan Yeşiltaş, Erdi Erdoğan) *Sosyal Bilgilerde Bilişim Teknolojileri Destekli Materyal Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güngördü, E. (2006). *Coğrafyada Öğretim Yöntemleri ve Çağdaş Öğretim Yaklaşımları (İlkeler-Uygulamalar)* Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Güngördü, E. (2008). *Eğitim Fakülteleri İçin Harita Bilgisi ve Uygulamaları (Kartografya)*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaya, H., Karatepe, A. & Özder, A. (2016). *Modern Yöntem ve Tekniklerle Coğrafya Öğretimi (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kuzey, M. & Değirmenci, Y. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Harita ve Yön Okuryazarlığına İlişkin Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları. *Milli Eğitim Dergisi*, 48 (223), 207-230.
- MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)* Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- Özcan, F. & Varnacı Uzun, F. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Harita Okuma Özyeterlik İle Başarı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 29, 408-423.
- Özgüç, N. (1985). Coğrafya ve Harita Kitaplıkları Üzerine. *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*.
- Özgüç, N. & Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya: Geçmiş, Kavramlar, Coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Sanır, F. (1945). *Coğrafyacılar İçin Kartografya Bahisleri*. Ankara: İdeal Matbaa.
- Üçışık, S. & Demirci, A. (2002). 21. Yüzyılda Çağdaş Coğrafya Bilimi ve Temel Unsurları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 5, 117-133.
- Yılmaz, İ. & Yılmaz, M. (2015). Piri Reis'in Eserlerinde Afrika. *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*.7(3),34-44.